

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 37. V torek 13. september 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Oče. Dosti dolgo si imel vakance, ljubi moj Tonček! sedaj le spet bukve v roko, pridno se uči in nam lepo pravi, kar ste se učili. Narprej taj povej, kaj so drugotečajarji pisali.

Tonček. So pisali tole, sami preberite Honzejevo pismarico in glasno berite, kar so pisali.

Oče. Le poslušaj, tole stoji u pismarici:

Andrejček je priden. Blažek je marljiv. Celovec je lep. Česka zemlja ga je rodila. Čudeži na nebu, strah na zemlji. Dokler si živ, se uči! Elia je bil prerok. Frančiška ne posnemaj, je obrezen. Gerda laž te ostudi. Hudo djanje, težko spanje.

Šerdano lepih reči že znajo ti pisati; kaj ste pa vi dones počenjali?

Tonč. Unokrat smo se učili od *jedit*, dones so nam pa g. učitel pomagali poiskati tiste rokodelce, kateri nam jedila pripravljajo.

Oče. Rad bi slišal tiste ljudi, kateri nam jesti pripravljajo, povej mi jih.

Tonč. Ljudi, kateri nam jesti pripravljajo, so: mesar, mlinar, pek, mokař, vertnar, lovec, ribič, kmet, pastir, tergovec, žitar; — tudi mamó smo imenovali, zato ker nam kruh pečejo in kuhajo.

Oče. Prej ko ne so vam g. učitel dones tudi povedali, od kod mi kruh dobivamo, iz česa in kako se peče?

Tonč. Res je taka, pa jim ni bilo treba praviti, — so le samo popraševali, mi smo na vse skoraj znali odgovoriti.

Oče. Poskusi mi enmalo pokazati, kako in kaj so popraševali?

Tonč. Prašali so: kdo peče kruh? mati. Kje? v peči. Kaj se mora s pečjo zgoditi? dobro согreti. Iz česa pečejo mati kruh? iz moke. Od kod dobivamo moko? iz žita. Kje raste žito? na polji. Kdo ga da rasti? Ljubi oče nebeški. Alj pa ljudem ni nič treba tudi kej pripomagati, da žito raste? Ljudi morajo gnojiti, orati, vlačiti, vsjati itd. Kako pa Bog pomaga, da žito raste? On da sonce sijati in dež iti, da more rasti. Slednič so nas opomnili, Boga ljubiti in vbogati, ker je nam tako dober; dalej, očeta in mater lepo imeti, jih vbogati, jim pomagati, ker se toliko trudijo, da otroci kruh dobijo, — in tudi ljubi kruhej v časti imeti, ga nikar zamečevati, in po tleh valjati, ker ga dobimo od samega Boga, in ker je toliko časa in dela treba, da ga dobimo.

Oče. Tega le nikolj ne pozabi, kruh je žlahten božji dar! — Sedaj mi pa povej, kaj ste rajtali?

Tonč. Dvojko, so djali g. učitel, že znate soštevati in odštevati; dones se hočemo učiti, kako se *trojka* sošteva in odštevava. Poklicali so Jurčeka k deski in mu rekli: Jurček! naredi edno čerto na desko, uni jo pa naredite na plošice; pristavi sedaj zraven tri čerte, koliko jih imaš? Imam štiri. Koliko je taj 1 in 3? — Le pusti to na deski in spodaj bolj naredi dve čerti; zraven potegni tri čerte, koliko je jih sedaj? sedaj je pet čert. Koliko je je taj 2 in 3? Tako je šlo do sedem čert; 7 in 3 je deset; višej, so djali, ne smemo iti.

Oče. Čaj le! se bodem prepričal, alj to dobro zastopiš. Imáš edno pero, jih kupiš še tri, koliko imaš peres. Prav! štiri, zakaj da pa? Imáš 4 hruške, mati še dajo ti tri hruške, koliko jih imaš? Dobro! 7, zakaj da pa? — Kako je pa to, da vse lepo znaš?

Tonč. G. učitel so nas u šoli ravno tako popraševali, zato za me ni nič kej novega. — Tudi odštevati trojko so nam pokazali, in scer takole: Poklicali so k deski Lenkico, in jej vkazali narediti deset čert. Pobrisi sedaj tri čerte, koliko je jih še? Je jih sedem. Tri od deset ostane taj sedem. Naredi 9 čert, pobrisi jih 3, koliko jih še imaš? Imam jih še 6; 3 od 9 ostane 6. Tako je šlo do 3; 3 od 3 ostane 0, ničla. Nam to še bolj razjasniti in zraven še bolj se prepričati, da smo to vsi dobro zapopadli, so nas popraševali: Mojcej! ti imaš 6 jabuk, jih pa sneš tri, koliko

jih imaš? 3, zakaj da pa? tri od šest ostane tri. Ferjan! imaš 8 krajcarjev, za 3 krajcarje si kupiš tinte, koliko imaš še krajcarjev? Od tih 5 krajcarjev, daš 2 kraje. za papir, koliko ti še ostane? Sedaj si kupiš za kraje. peres, koliko boš še imel krajcarjev? Tako smo kupovali in plačevali, soštevali in odštevali vsih reči; in zraven in vmes tudi ponavljali enojko in dvojko soštevati in odštevati; včasih so tudi vmes poprašali, alj je kako število dvojično alj nedvojično; se ve, da ni šlo vse to kar vselej zaporedoma, temuč tudi križema.

Oče. Še pet pismenk se imate učiti, da bote vse znali; koliko ste se jih dones učili?

Tonč. Dones smo se jih učili dve, pismenko *c* in *č*. Narprej smo poiskali glas *c* iz sledečih besed: ciba, cizek, cunja, cukar, cepi, cepec, cokla, cota, capin, caca. Pri vsakej besedi so nas poprašali, koliko ima slovka, — kateri znani glas slišimo, ko reremo: ci, cu, ce, co, ca; smo povedali vselej nam že poprej znano glasnico, in novo tihnico *c*, ki se pred glasnico sliši.

Tihnica *c* je tihnici *č* jako podobna; poslušajte! to je glas *c*, sedaj naredim ustnice malo bolj okrogle, malo močnej dihnem, poslušajte! to je tihnica *č*. Bomo jo tudi iz besed poiskali, so rekli, da jo bote prav dobro znali. Povedali so nam tele besede: čizma, čičati, čuda, čuvaj, čeča, čelo, čopa, čora, čaša, čamar. Nam te besede bolj razjasniti, so nam včasih tudi kej prav lepega in veselega povedali.

Oče. Zdi se mi, da pismenki *c* in *č* pisati, ni nič težkega.

Tonč. To je prav lahko; *c* se blizo naredi kakor glasnica *e*, le samo tisto oknice ne sme biti; *č* pa ni nič družega kakor *c* s klukico zgoraj na glavi. Hitro smo ju znali narejati.

G. učitel viditi, da že znamo, so rekli: sedaj pojdem pa med druge učence, s vami bode pa Bunkarjev Lenc ponavljal. Ti je nas vadal rajtati in pisati. Tole smo pisali: čaj pi je mo, če ča je no va, ču vaj po no či vas ču va, ce pi so le se ne, ma ti so me ne po če sa li, naš ce sar je do ber, se ni ca po zi mi tu di poje.

Oče. Sedaj boš mi pa še povedal od nekterih besed, koliko da imajo slovka, iz katerih pismenk obstoji kaka slovka; to znati je zavoljo tega imenitna reč, da boš znal pozdej besede prav pisati.

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

b) *učene živali.*

Pred dvema letoma je nek mož s konjem v našo ves prišel, ki je znal do dvajset šteti, doštevati in odštevati.

Otroci so se posmehovali, ker je to nje zadelo.

Ja otroci, jaz bi skoraj sam ne bil verjel, da je to mogoče; pa sam sem to vidil. Jaz sim šel na prošnjo tistega moža dolj v kerčmo. On je nas prosil, mu kako število do dvajset povedati. Jaz sim rekel 15.

In res je konj 15 krat s podkovjo na tla vdaril.

Potem je nas mož prosil, dve čisli odločiti, ktere skupej ne znesete čes 20.

Gospod glavar so rekli: 9 in 6. Mož se je proti konju zaveril in mu rekel: 9 in 6.

Konj je 15 krat na tla vdaril. Mož je dalje vprašal, koliko ima konj od 20 odšteti?

Jaz sim rekel 4.

Mož reče konju: odštej 4 od 20. On je 16 krat na tla vdaril.

Mi smo pustili konja več kot eno uro tako rajtati, pa smo morali za to tudi gospodu več plačati. Pa nikdar ni konj se zmedel, vselej je pravo zadel.

Papige se naučijo besede izgovarjati. Kanarčki, škerjanci, kalini večkrat 5 do 6 viž peti. U novicah sim nekđaj bral, da je bil nek koder, ki je vse pismenke poznal. Te so ležale pred njim na deski. Gospod je rekel, pernesi mi a-alj f alj kakoršna pismenka le bode, koder je jo prinesel.

Ja bi marsikdo rekel, to je kej redkega, le nektare živali zamorejo kaj takega.

Dobro, pa pregledajmo tudi druge vsakdanje in navadne živali.

c) *Štorklja in golobja pošta.*

Kerčmar na Nemškem je k svojemu veselju vidil, da neka štorklja vsako leto pod njegovo streho gnjezdi. On je slišal praviti, da odletavnice (Zugvögel) sopet svoje gnjezda najdejo, kder nazaj pridejo. Da bi taj zvedil, alj je to res alj ne, in če je res, kje da po zimi stanuje, je štorkljo vjel, in ji nek rudeč popirček na vrat natvezal, na katerem je bilo zapisano:

„Moj poletnji gospodar na Nemškem (kraj J. N., H. N.) da kerčmarja na Laškem prositi, da bi bil tako dober, mu pisati, kje da po zimi stanujem.“

Jesen jo je štorklja s papirčkom okolj vrata potegnila. Spomlad je štorklja spet prišla, in kerčmar je zapazil, da namesto rudečega papirčka nekaj belega na vratu nosi. On je štorkljo vjel, in je bral:

„Moj pozimski gospodar iz Laškega pozdravi svojega rojaka na Nemškem ter mu naznani, da jaz po zimi v kraju J. na nekej pristavi stanujem.“

U Anglii je golobja pošta u navadi. Ako kdo svojega prijatelja obišče, se potem nazaj domu poda, in hoče svojemu prijatlu hitro kej na znanje dati: vzeme enega goloba tistega prijatla, katerega je obiskal, na svoj dom sebo. Ko domu pride, se hitro vsede, in prijatelju piše. Potem to pismice golobu na vrat natveže, in ga spusti. Golob ferči proti domu v svoj golobnjak, in pismice se mu iz vrata vzame.

d) *Vse druge živali.*

Če katerega psa dražiš, te ne bo pozabil; marsikteri je to svojo norčijo drago plačal.

Petelini, gose, race, golobi i. t. d. si dobro zamerkajo kraj in čas, kder jesti dobe, pa tudi človeka, kateri jim jesti nosi. Psi spoznajo svojega gospoda, če ga tudi že dolgo niso vidili.

Konji si dobro zapamtijo kerčmo, pri kateri na poti jesti dobe, pa tudi cesto, na kateri so že poprej katerokrat vozili. Oni zastopijo kočijaša tudi po besedi, brez da bi mu bilo treba s vajetom alj s bičem pomagati.

Živali se zamorejo same kakor tudi s pomočjo drugih na veliko reči *spomniti*. Psi dobro vejo za kraj, kamor so kosti zakopali, in kjer njih pajdaši stanujejo. Učene ptice pojo, kar znajo, tudi brez da jim kdo vkaže.

Živali so tudi v stanu, *pazljive* biti, to se pravi, svoje misli na kej obrniti.

Če psi svoje gospode iščejo, gotovo na nič drugega ne mislijo. Če mačke pred mišjo luknjo sede, gotovo le na miš mislijo i. t. d.

Ako bi vam hotel take prigodbe pripovedovati, bi ne bilo ne kraja ne konca. Morebiti da vam še kaj tacega pri drugej priložnosti povem. Drugo nedeljo pa hočem vam sopet veliko lepega povedati. Vi pa ti teden doma pazite, kak glas da imajo ptice, gose, race, petelini, kokoši, krave, ovce, koze, in psi. To je gotovo težka naloga!

Otroci so se posmehovali, in se od gosp. kateheta ločili. Doma pa so staršem pripovedovali, kar so slišali.

(Dalje sledi.)

Listonoša.

* Iz Zagorja. Danes 29. augusta je imela Zagorska mladež svoje veliko spraševanje. Učenke in učenci so se odrezovali, da jih je bilo le veselje poslušati. Staršem in vsim pričujočim gosposerco dom se je samo od sebe smejalo, slišati hitre in umne odgovore. Da se je pa Zagorska šola tolikanj letas skazala, in se tako rekoč prestvarila: se ima zahvaliti svojimu vnetimu učiteljug. Jurju Birtiču, ki jo je res očevidno v enim samim letu preobrazil popolnoma. Škoda, da je šolina soba tako tesna in kratka; za 102 vsakdanja obiskovavca je že kej prostora treba.

Želeli bi še, da bi iskreni mož zraven petja prihodnje leto še *sadjorejo* privzel. Kakor so se letas na novo petja učenke in učenci zvesto poprijeli, tako se bodo tudi gotovo *sadjoreje*, ker ta jim bo sčasoma kej prav hodila; saj ima Zagorska dolina, kakor se je pri skušnji pokazalo, dokaj bistrih glav, ki so skoz in skoz lepiga vedenja.

Bog daj zdravje tacimu pridnimu učitelju in srečo njegovi mladini; v resnici vredna je, da se zapiše v zlate bukve letas Zagorska šola. Z Bogom!

Jan. Juvan.

Drobtinčica.

* Že lani je „šolski prijatelj“ veselo novico prinesel, da so *Jezerčani* sami od sebe ljudsko šolo na noge spravili, da so za to 200 fl. iz občinske denarnice odločili, šolsko izbo najeli in da gosp. kaplan, *Balant Selič*, šolo deržijo. Od te šole sem od tistih mal marsiktero novico slišal, sedaj veselo sedaj žalostno. Slišal sem, da so gosp. *Selič* kej pravi mož, vsi vneti za šolo in za vse dobro, dalej, da jih otroci kej radi imajo in s veseljem in prav obilno v šolo hodijo, da so farmani *pri Jezeri* s svojo šolo serčno zadovoljni in te volje, da bi pri šoli le dolgo tako ostalo. Slišal sem pa tudi, da imajo gosp. *Selič* in njih šola hude nasprotnike in da morajo kej debele požirati in čuda velika! od tacih možev, katerih sveti poklic bi imel biti, gosp. kaplana in šolo na vso moč podpirati, — da se hoče tudi v to šolo-tam za čisto slovenskimi gorami-nemščina usiliti, da se misli šola gosp. kaplanu, ki nočejo s nemščino prazno slamo mlatiti, iz rok zviti in komu drugemu, ki bode plesal, kakor bodo nekteri možje po nemško piskali, morebiti kakemu mlademu in šibkemu podučitelju izročiti. Veselilo je me slišati, da je 1. septembra šolska skušnja *pri Jezeri* in da mislijo, c. k. šolski svetovavec, gosp. *Š. Rudmaš*, sami pri tej skušnji pričujoči biti. Prosim jih, da bi me hotli seboj vzeti, kar so radi privolili. 31. avgusta syečer prideva v *Kaplo* in na *Belo* in 1. septembra zgodaj jo odrineva čez goro proti Jezeri.

Ob devetih se je skušnja začela; bili so vsi otroci pričujoči razun tistih, ki so ravno kar na kozah zboleli. Tudi precej odrasčenih ljudi se je pri skušnji sbralo, kar lepo spričuje, da *Jezerčani* vedo svojo šolo štirati, da vedo, da je šola pri fari imenitna in žlahtna reč, in da vedo, da naj stariši veselje do šole pokažejo, ako hočejo, da bi tudi njih otroci šolo poštovali in ljubili. Pri kersanskem nauku se je posebno to dopadlo, da so otroci veliko lepih molitvic za razne priložnosti in potrebe iz glave znali; go-

tovo jih do smerti ne bojo pozabili. Zatim so glaskovali, slovskovali in brali, in pri branji pokazali, da vse jasno zastopijo, vsako besedo so znali razložiti, od vsake kej povedati. Rajtali so iz glave in na tabli in vidil sem, da gosp. *Selič* otroke tako rajtati učijo, kakor se še po malo šolah uči, in kakor bi se imelo učiti. Slednič so gosp. *Rudmaš* nekej malej deklici vkazali napisati žito, ki pri Jezeri raste; brez vsega spotikleja in pregreška ste dve deklici to napisale na desko, uni večji učenci in učenke pa na svoje plošice. Šolskih daril se je pa toliko delilo, da kej tacega še nisim vidil. Gosp. *Selič* sami so nakupili veliko bukvic, in gosp. *Rudmaš* so jih tudi veliko seboj prinesli, to je bilo veselje! Šolski okrajni ogleda, gosp. *Bergman*, in gosp. *Hobel* fajmošter pri Jezeri, sta tudi bila pri skušnji. Kakor pred šolo so tudi sedaj po šoli vsi otroci zapeli, pa ne le edno pesem, temuč jih veliko in tako lepo in soglasno, da je bilo veselje poslušati. Pa niso gosp. *Selič* sami popred peli, temuč sedaj ta sedaj una deklica. Vidilo se je tudi pri petji, da otroci svojega gosp. učitelja serčno ljubijo, in bi rekel od njih svojih oči ne premaknejo. Jezerska šola sliši taj med prav dobre ljudske šole in bode sčasom izverstna, ako gosp. *Selič* še dalje pri Jezeri ostanejo in na dosedajnem potu napredujejo. To tudi Jezerčani spoznajo in čutijo; zato so po skušnji gosp. *Rudmaš*-a lepo prosili pripomagati, da gospod *Selič* še dalje tamkej ostanejo. Vsak šolo- in mladoljub mora tudi to iz serca želeti. Bog daj!

Domu gredé smo tudi obiskali ljudsko šolo na *Rehberci*. Ta fara šteje le 590 duš, alj vender je bilo precej otrok v šoli. Tamošnji gosp. fajmošter in komendator, gosp. *Jan. Kumer*, so dali in popravili neko izbo, v kateri gosp. kaplan *Andr. Kranjc* šolo deržijo. Slava obema; šola je ser še nova in le poverhu vravnana, alj dobra volja, ki se na sedajnem učitelju, gosp. *Kranjcu* vidi, vse premaga. Otročiči imajo bistre glavice in veselje do šole, in več bojo znali, več jih bo šola veselila. *G. Rudmaš* so tudi tukaj darila delili, — učenci so se tacega veselja kej zavzeli! —

And. Einšpieler.